

HOMENATGE A JOSEP MARIA GASOL ALMENDROS
(22/9/2020)

Salutacions: Mn. Joan Hokalimana, rector de la Seu; Iltre. alcalde de Manresa, Marc Aloy; delegat de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Lluís Cererols; president del Centre d'Estudis del Bages, Francesc Comas; membres de la Corporació Municipal; familiars de Mn. Gasol; i totes les persones que assistiu a aquest acte d'homenatge al sacerdot i ciutadà de Manresa. Una persona que va esmerçar una molt bona part del temps concedit a la Terra per fomentar el coneixement i la cultura de la ciutat i la seva comarca.

Fa una certa impressió parlar des d'aquest lloc del presbiteri de la Seu, des d'on Mn. Gasol havia parlat tantes vegades, i fer-ho en el dia de Sant Maurici gloriós, un dels tres patrons de la ciutat de Manresa, a qui li demano que faci d'intermediari davant l'Altíssim perquè allunyi aquest maleït virus de la ciutat, i doni energies als seus ciutadans per endegar innovadores dinàmiques socials i econòmiques que ressituin la ciutat al lloc que li correspon.

És bo recordar i honorar a persones que ens han precedit en el temps i han esmerçat energies en pro de la comunitat on viuen, siguin del camp que siguin i pensin com pensin, per això agraeixo al Centre d'Estudis del Bages, a l'Ajuntament de Manresa i a la comunitat

cristiana de la Seu de Manresa aquest merescut homenatge a Mn. Gasol, al Dr. Gasol, al canonge de la Seu, a l'arxiver, a l'historiador, al professor... Un acte desitjat per tots aquells que per una o altra faceta l'apreciaven. És bo recordar als que moren i fan accions en pro dels altres, que deixen petjada, senyal, com molt recentment ho han fet dos altres vells coneguts i antics amics meus, des de camps molt diferents, l'Emili Martínez i el Lluís Calderer, a qui el mossèn també coneixia. Reposin en pau i que per molts anys siguin recordats.

Aquest llibre d'homenatge a Josep Maria Gasol que avui es presenta, no és res més que un aplec de treballs de diferents autors, que tracten d'honorar a la persona esmentada. En ell hi han estat invitats, entre altres, tots els associats que volguessin del Centre d'Estudis del Bages. Això fa que sigui una mica diferent a altres homenatges més acadèmics, quant a l'extensió dels diferents articles i fins i tot en els continguts, cosa que li dona una certa originalitat i vivacitat. Però també en un cas concret se m'ha creat un dubte, de si realment la intenció era d'honorar al mossèn o bé de reviscolar antigues polèmiques.

En aquest parlament que m'han encarregat intentaré remarcar alguns trets biogràfics del mossèn arxiver a través dels records i escrits que figuren a la Miscel·lània, especialment d'alguns aspectes que considero notables per a la finalitat perseguida.

1/ Sobre la biografia del Mossèn

Bona part dels articles hi fan referència, especialment el centenar de pàgines dedicades als records que es tenen de mossèn Gasol, aportant dades i remarcant algun fet.

Sabem notícies dels seus estudis, fins i tot de petit, gràcies al seu volum de les *Memòries d'un escolà de la Guia*. Coneixem el pas per l'Institut Lluís de Peguera, amb una part dels cursos a la Cova de Sant Ignasi, i la seva trajectòria pel seminari.

Del pas per l'anterior centre en va quedar també la influència que sobre ell exercí la poètica de Mn. Jacint Verdaguer, per la qual cosa sembla molt escaient l'article de Joan Vilamala "El mirador de Mossèn Cinto. Un testimoni d'un homenatge frustrat". Sembla que Mn. Gasol també havia fet alguns intents poètics, però si no hi reeixí plenament, almenys gaudia llegint poesies dels seus amics més o menys verdaguerians, entre els quals el rector de Navàs, Mn. Climent Forner, també el farmacèutic d'Artés Francesc Blancher o el manresà Gabriel Mora i Arana.

Ordenat ja sacerdot, va exercir de vicari a Roda de Ter i Sant Vicenç de Castellet. De Roda, gràcies al seu escrit que havia de figurar al segon volum de les seves memòries i rescatat per la Concepció Llorens i la Montserrat Morera. Sabem de la forta relació que hi hagué entre el poeta Martí Pol i el mossèn, el qual l'animà a escriure els poemes en català, li corregí originals i fins i tot m'havia dit que li havia donat classes personals de gramàtica de la nostra llengua.

No s'escriu res de Sant Vicenç de Castellet, amb una població completament diferent a la de Roda. Molta immigració, molts ferroviaris, moltes cises de carbó per fer-se un complement del salari i una certa disbauxa pecaminosa desconeguda a les terres regades pel Ter.

Sabem poc del seu pas per Roma, becat per estudiar Arqueologia Cristiana i Arxivística. No coneixem cap escrit seu sobre el tema, de paraula m'havia parlat de savis professors d'arqueologia; i com s'esmenta a la Miscel·lània, en els estudis d'arxivística un dels professors havia estat el benedictí Anselm Maria Albareda, futur cardenal, i aleshores prefecte de la Biblioteca Vaticana. L'estada a Roma va ser molt fructífera per a la seva formació humana, ja que seguia pels diaris el que passava a Europa i rebia notícies i idees que a Espanya no eren ben rebudes. Va ser a la Roma *città aperta* on va descobrir el paper que feien els moviments catòlics i la democràcia cristiana, les eleccions lliures i democràtiques i que en molts pobles hi podien conviure un capellà com Don Camilo i un alcalde comunista com Peppone. El seu nebot es refereix a un contacte directe amb tres papes. Pel que fa a aquesta etapa romana i aprofitant una visita *ad limina apostolorum* del bisbe Masnou a Pius XII, aquest va tenir bé a rebre, a part, el bisbe amb la seva germana (la Dolors, a qui alguns capellans anomenaven "la principal de la bisbal") i els sacerdots del bisbat que estaven estudiant a Roma (crec que eren quatre), que van ser sotmesos a un petit interrogatori pel papa Pacelli (a casa del

mossèn hi havia una interessant fotografia emmarcada d'aquest
encontre).

Quan va acabar de Roma, el bisbe el va destinar provisionalment a
Manlleu, no de vicari, com esmenta l'agradable i divertida auca
patrocinada pels Amics de la Seu i dedicada al Mossèn, amb textos de
Joan Vilamala i dibuixos de Marc Martines, que ens regalaran al final
de l'acte, sinó d'ecònom (capellà administrador) en substitució del
rector, que crec que estava malalt. A Manlleu va fer amics entre els
joves que van perdurar fins els seus darrers anys. Al mossèn
aleshores li hagués agradat quedar-se a la Cúria de Vic, al Museu
Episcopal, a l'Arxiu, de professor..., però el Dr. Eduard Junyent, el
seu professor protector, li va fer avinent que li seria una mica difícil
perquè els capellans curials preferien sempre que aquests llocs fossin
ocupats per preveres de la Plana de Vic. Va entendre el missatge i en
sortir una plaça de professor de religió i capellà de la Universitat
Laboral de Tarragona, va optar per presentar-s'hi. Va ser escollit per
a la tasca, pensant segurament que si anava a Tarragona també
podria fer arqueologia cristiana, però quan es va presentar al
cardenal Don Benjamín de Arriba y Castro, aquest li deixa ben clar
que: "Aquí de arqueología, nada de nada".

A Tarragona s'hi va trobar bé i residia a la mateixa universitat, en la
qual va fer també bon amics, però la proposta de l'alcalde Moll de
substituir a Mn. Santamaria en la direcció de l'arxiu i posteriorment

del museu i el fet de poder estar amb el pares i germans, el va fer retornar a Manresa.

Uns trets biogràfics interessants són també els que aporta Ramon Albareda Garriga, són records de la immediata postguerra, quan el Mn. Gasol seminarista i els seus germans freqüentaven la Cova i el mossèn ensenyava a fer d'escolà, en aquelles misses en llatí, on l'escolà es veia obligat a respondre en la mateixa llengua. Ja jubilats, l'antic escolà i el capellà es trobaven amb altres jubilats al bar Oscar, on feien una animada tertúlia convertida a voltes en aula universitària catòlica i popular. Albareda fa esment també a la col·lecció de reproduccions de mussols en els més variats estils que el canonge de la Seu tenia a casa seva, però no hem d'oblidar que el mussol era el símbol de Palas Atenea o la Minerva romana i representava la saviesa. Una qualitat aquesta que J.M. Gasol apreciava i conreava, perquè la saviesa no baixa dels núvols, sinó que cal exercitar-la amb l'estudi. I, com deien els antics romans: "Si un és llarg i de llarga vida, no només és savi, sinó que es converteix en sapientíssim."

El mossèn no sols posseïa una col·lecció de mussols (en part regalats), sinó que també tenia afició a recollir i guardar goigs, perquè aquests conjuntaven la religiositat popular, amb la música, i una lletra per ser cantada, que podia ser poètica; i a més hi havia il·lustracions, generalment dibuixos de la Verge, sant o santa, que es corresponien amb els estils artístics d'una època determinada.

També he d'afegir que en aquests anys de postguerra, a l'estiu el mossèn anava a peu fins a la Noguera, a fer classes de llatí als fills del fabricant Joan Gallifa i Soler, president de la Caixa de Manresa i de la Cambra de Comerç, el qual deia al mossèn que ell l'únic que llegia era "el Boletín Oficial del Estado", no li interessava de llegir res més. No és d'estranyar aleshores que la mentalitat i la cultura de certa burgesia manresana estès al nivell de les seves lectures.

2/ El mossèn i la Seu

En tornar a Manresa per fer-se càrrec de l'arxiu, va ser nomenat pel bisbe Masnou canonge de la Seu manresana, canonge de gràcia, que era una forma de reconèixer la vàlua demostrada pels resultats dels estudis reglats que havia fet i per la tasca desenvolupada en el ministeri sacerdotal. Un canonge molt jove, en comparació amb la resta de membres de la comunitat. Un nomenament que estigué relacionat amb la forta i favorable impressió que va causar al bisbe i altres autoritats la seva homilia de la Missa de la Llum de l'any 1959, a què fa referència l'Antònia Maria Gorgas en el seu escrit. L'obligació d'assistir a les misses, pregàries comunitàries i altres actes canònics, va anar acompanyada de l'encàrrec d'ocupar-se de l'arxiu de la col·legiata, de reobrir el seu museu i de ser capellà d'una petita comunitat religiosa de monges del carrer de Sarret i Arbós que vetllaven malalts.

A la Seu, mossèn Gasol hi va esmerçar molt de temps, tant a l'arxiu que inicialment havia ordenat Joaquim Sarret i Arbós, però que com a resultat de la guerra es va haver de reinstal·lar i restaurar, com al museu. Va haver de planxar pergamins i reordenar lligalls, així com sobretot muntar el renovat Museu Històric de la Seu que, després d'inaugurat inicialment el 1934 i salvades de la guerra algunes de les peces més importants, es reobrí amb una nova i moderna instal·lació l'any 1963.

Sobre els pergamins de l'arxiu, la miscel·lània conté un extensíssim treball d'Abel Rubió Serrat titulat "Els pergamins de l'Arxiu de la Seu de Manresa", interessantíssim per conèixer aspectes de la història medieval de la ciutat (topònims de carrers, places, partides del terme, noms dels oficis, molins...). No tots els pergamins estan transcrits íntegres i bo seria que es pogués fer i editar amb les corresponents notes addicionals.

Sobre el mossèn i la Seu hi ha un altre article interessant, el de Jaume Soldevila sobre la "Polèmica per la restauració o nova talla de la Mare de Déu de l'Alba". És cert que el mossèn no era partidari que, destruïda la imatge de la Verge pel foc d'uns provocadors, es substituís per una imatge igual. El mossèn, seguint indicacions del Concili Vaticà II, era partidari de substituir les imatges, no per reproduccions de les antigues, sinó per peces artístiques d'acord amb tendències contemporànies. Aquesta idea era sustentada a Manresa

per altres sacerdots que no depenien de la parròquia de la Seu (mirin cap al Carme i la Residència Sacerdotal) i per un sector important del Cercle Artístic de Manresa. El dibuixant i pintor Anselm Corrons era un dels quatre membres que havia de decidir com havia de ser la imatge, i per les anteriors raons i com a membre del Cercle Artístic, va ser partidari de fer-ne una de nova en estil contemporani. Un antecedent important era que en restaurar-se l'església del Carme, la Mare de Déu no s'havia reinstal·lat seguint cànons barrocs o decimonònics, sinó seguint el noucentisme mediterrani que expressava l'obra de l'escultor Joan Rebull. Exemples d'aquesta incorporació de l'art més actual a esglésies més antigues n'és l'encàrrec de les escultures de la façana de la Passió de la Sagrada Família, la reformada capella de Sant Antoni Maria Claret de Sallent o la capella del Santíssim de la catedral de Ciutat de Mallorca. Mn. Gasol, però, no va fer una guerra sobre el tema i en converses amb el rector de la Seu va acceptar la reproducció de la vella imatge, amb unes mides diferents a l'original malmesa. El que li va saber molt greu va ser una campanya de recollida de signatures, en la que un dels recollidors esmentava el mossèn com a responsable de que la imatge antiga volgués ser substituïda per una de ben diferent. Algun "favet" escodinaire s'havia adreçat al mossèn culpant-lo del que considerava un sacrilegi; i al mossèn la intransigència i l'encarament el molestaven profundament.

Quatre articles més tracten de la Seu, el de Francesc Comas, sobre el paborde durant la guerra de Successió, un paborde cosí de Pau Ignasi de Dalmases. El dels Amics de la Seu, sobre les relacions entre el mossèn i l'entitat, que retrata el caràcter fort i alhora dialogant del sacerdot, que els assessorà en múltiples aspectes sobre obres i treballs de restauració de la col·legiata. L'article de l'arquitecte Francesc Rafat sobre el mossèn i la col·legiata basílica, que posa de relleu la importància i transcendència del seu llibre d'història *La Seu de Manresa*, una de les obres cabdals del capellà com a historiador. En aquest article l'autor es meravella de l'interès dels arquitectes assistents a un congrés internacional per la rosassa de l'església, però no cal oblidar que aquesta peça per on entra la llum de ponent segueix la raó àuria, o de les proporcions divines, en la que: $\phi = (1 + \sqrt{5})/2 = 1'618033987...$ Ja que la rosassa es pot descompondre en un polígon i en triangles isòsceles, els costats dels quals guarden l'esmentada proporció.

Finalment hi ha l'article de Glòria Ballús, que va poder fer el doctorat en musicologia sobre la música de la Seu de Manresa amb la documentació de l'Arxiu de la Col·legiata i de l'Arxiu Comarcal, donant a conèixer principalment l'obra del mestre de capella Gaietà Mensa i Grau. Glòria Ballús agraeix l'ajut de l'arxiver i fa també una referència al seu pare, que va ser l'auxiliar de Mn. Gasol a l'arxiu administratiu de l'Ajuntament. El nostre mossèn arxiver, a més a més de l'arxiu i museu de la Seu i del de la ciutat, era també responsable

de l'arxiu administratiu de l'Ajuntament, al qual no havia de dedicar moltes hores, justament pel treball que feia el pare de la Glòria.

No em referiré a moltes altres aportacions de mossèn Gasol a la història religiosa de la ciutat i comarca, a l'extensa bibliografia final hi trobaran múltiples referències, però sí vull assenyalar també que el mossèn va formar part durant molts anys de la Comissió d'Art Sacre del bisbat de Vic i, com a tal i com a conseqüència de la reforma conciliar de celebrar les misses de cara al públic, va haver de fer multitud d'informes sobre les reformes que s'havien de fer a les esglésies diocesanes corresponents als arxiprestats de Manresa i veïns.

3/ El Josep Maria Gasol arxiver

En el meu article tracto de com era l'arxiu del carrer de Viladordis, aquell arxiu que s'havia quedat pràcticament congelat des de la mort de Sarret i Arbós. Mossèn Valentí Santamaria va ser qui es va ocupar del trasllat dels papers vells des de la ciutat de la residència de la Cova de Sant Ignasi, on havien estat durant la guerra incivil, i de col·locar-los en el nou estatge del primer pis de l'ala del Col·legi de Sant Ignasi que s'obre al carrer de Viladordis, però poca cosa més havia fet. Valentí Santamaria, professor de matemàtiques i secretari de l'Escola d'Arts i Oficis, capellà de la presó i també canonge, tenia una certa animositat a la grafia i gairebé no va escriure res en tots els anys de cronista, director de l'arxiu i responsable del museu. Era

un col·leccionista de moltes coses, especialment de monedes antigues i segells, però també de periòdics i fins i tot de capses de llumins.

L'arxiu vell es regia encara per l'inventari de Sarret i Arbós i les noves incorporacions de materials van ser gairebé inexistents fins a l'arribada a la direcció de Mn. Gasol. L'article de l'actual arxiver Marc Torras, que reproduïx un text ja publicat a *Dovella*, explica molt bé la feina que Josep Maria Gasol va fer com a arxiver i la incorporació de molta nova documentació, com l'arxiu de l'Hospital de Sant Andreu, els expedients del Jutjat de Primera Instància, la documentació de la Comptaduria d'Hipoteques, etc. També va formar una biblioteca auxiliar, comprada en part amb diners seus, que avui és el fons d'història comarcal més important que tenim, i va obrir moltes noves seccions de l'arxiu. Remeto a aquest article, així com també als records de l'arxiver Jordi Torner, on entre altres coses cita l'estudi-informe que el mossèn va fer sobre la possible creació d'un bisbat a Manresa (en realitat es tractava de portar a la ciutat la seu del bisbat de Solsona i segregat el Bages del bisbat de Vic, un informe interessant que posava èmfasi en l'àrea d'influència manresana).

Jordi Torner fa també referència a la *Història de la ciutat de Manresa 1900-1950*, patrocinada per la Caixa de Manresa, remarcant les múltiples aportacions del mossèn. Tant en Llorenç Ferrer com qui els parla, que vàrem ser presents als inicis de l'obra, vàrem rebre el

missatge d'encarregar els diferents articles al nombre màxim d'autors possibles, sempre que fossin competents en la matèria, perquè segons el Dr. Badal no es tractava que fos una obra que recaigués majoritàriament en el mossèn. Així ho férem, però ens trobarem que hi hagué encàrrecs en què els encarregats no compliren o que desistiren de fer-ho, i al final fins i tot els temes d'esports i atletisme van recaure en el mossèn. I sort n'hi hagué per poder acabar l'obra.

A l'arxiu vell del carrer de Viladordis hi anava poca gent. A l'hivern havies de treballar-hi amb l'abric posat i gairebé amb guants. Un abril i un maig d'aquells de pluges continuades, veies el mossèn posant pots, cubells i altres estris per fer front a les goteres que hi havia, córrer posant plàstics per cobrir papers, llançant serradures per terra a l'entrada i en alguns petits bassiols que es formaven. Tot un episodi èpic i poc conegut de la tasca que comportava ser arxiver municipal.

Gràcies a l'alcalde Ramon Roqueta es va poder inaugurar un nou arxiu i el mossèn va rebre un tracte molt diferent del que havia rebut en el temps de l'alcalde Soldevila, en què per publicar la *Història de Manresa explicada als infants* i no figurar en ella les vingudes del general Franco a la ciutat, va merèixer una llarga sessió del "Consejo Local del Movimiento" en el que es va tractar d'expulsar-lo de la ciutat i destituir-lo del seu càrrec. El seny dels moderats va atenuar l'investida, però, com explico en el meu article, a partir d'aleshores el mossèn es va convertir en persona *non grata* per a l'alcaldia. De la

importància que aquesta Història de Manresa va tenir per als infants d'aleshores n'escriuen alguns autors com Antoni Daura o Francesc Vilà. El llibre va influir en molts nens i nenes que vivien a Manresa, els va fer sentir manresans, i de més grans ciutadans.

De les relacions entre l'alcalde Roqueta i el mossèn n'escriu un record el seu fill Valentí Roqueta. La col·laboració entre el capellà i l'alcalde es va estendre a altres assessoraments que anaven més enllà de l'arxiu i del museu, unes col·laboracions que continuaren amb el fill quan aquest acomplí la tasca de presidir la Caixa d'Estalvis de Manresa. Una entitat amb la qual el mossèn havia tingut algun contratemps amb el director Pere Domènech Sans, per escriure el que pensava sobre la restauració del retaule del Sant Esperit, però que posteriorment amb els successius directors es van convertir en diferents col·laboracions. Finalment, sent Valentí Roqueta president de Caixa Manresa s'oferí al mossèn, morta ja la seva mare, de viure en un pis de l'entitat al carrer de Casanova, que ell acceptà encantat.

El nou arxiu, al mateix edifici, però amb entrada per la via de Sant Ignasi i al segon pis, amb molta més superfície, va ser motiu d'alegria i de fort augment de treball per al mossèn. L'arxiu estava obert moltes més hores i hi anaven més persones amb la intenció d'investigar, de vegades sense saber ben bé el què. Les alegries pel nou arxiu van comportar també problemes. Molts professors enviaven els seus estudiants de batxillerat a l'arxiu perquè havien de fer un

treball sobre la sèquia, sobre "la misteriosa llum", sobre les batalles del Bruc, sobre la guerra dels segadors, sobre la república... i, com que no tenien els coneixements per poder fer una recerca directa, el mossèn els havia de retornar a la seva escola i professor, amb un mal regust per part dels alumnes i també per l'arxiver.

Altra cosa era amb els universitaris i els aficionats a les històries locals. Aquí l'arxiver el que no tolerava era els que hi anaven amb exigències i gairebé imposicions. Li molestava els que anaven a demanar-li coses amb prepotència o una certa vanitat, o comprovava que del tema no en sabien absolutament res. Hi havia qui d'entrada ja es considerava historiador, ignorant l'aforisme medieval que "no tothom que bufa el corn de caça és caçador". El mossèn sempre examinava d'una o altra forma els possibles usuaris. Si veia que anaven treballant els papers que els hi facilitava, li comentaven alguna troballa, li feien preguntes pertinents i rebien amb atenció les seves explicacions, després d'un lligall en venien d'altres i el recercador aprenia ràpidament el que havia de demanar i com fer-ho. Ho explica molt bé l'Antoni Daura quan escriu: "Crec que si coneixies el seu tarannà i sabies com tractar-lo era una persona afable i, en general, oberta i col·laboradora" .

No devia ser aquest el cas de Francesc Villegas que dona una visió diferent de l'arxiver, tot i reconeixent la seva vàlua com a historiador. Villegas, que va liderar una certa campanya contra algunes formes de

fer de l'arxiver, es queixa de que no li volgués facilitar les fitxes que ell feia sobre molts aspectes de la història manresana. Escriu Villegas que el Dr. Gasol molt rarament et facilitava per a una consulta les fitxes de bibliografia. "Si t'atenia i no formaves part del seu petit nucli d'amistats, mai no et feia fàcil una recerca del que pretenies consultar", i fa referència a una agra i desgraciada polèmica sorgida l'any 1983, que disgustà enormement a l'arxiver.

Considerant-me amic del mossèn i havent fet la tesi de llicenciatura i doctoral a l'arxiu comarcal, els vull manifestar que mai vaig disposar de les fitxes que el mossèn feia pel seu ús sobre diferents temes de la ciutat. Ni qui els parla, ni tots els altres investigadors que per aquells temps anaven a l'arxiu. De vegades el mossèn em demanava si trobava alguna cosa interessant, mentre remenava papers d'urbanisme o actes municipals. Si li explicava alguna cosa sorprenent em podia dir: "Vaig a mirar si ho tinc anotat a les fitxes". Podia tornar i em donava més explicacions perquè ja ho tenia anotat, o bé em deia: "En faré una fitxa". I la feia. Aquestes fitxes que han quedat eren personals seves, formaven part de materials per als seus escrits i múltiples conferències. L'arxiver era també el cronista de la ciutat i la divulgació de la seva història era una tasca addicional. La contribució dels Amics de l'Art Romànic, que transcriu una conferència del mossèn sobre els carrers de la ciutat, no es res més que el relat d'un conjunt de fitxes sobre carrers i els seus orígens. Per a això servien les fitxes, però era material del seu ús i no tenia en

principi perquè cedir-lo a qualsevol que li demanés o, més ben dit, que li exigís.

Els arxivers actuals no tenen les especificitats que solien tenir els antics, però remenant papers també fan les seves fitxes per poder fer articles o altres treballs que la Direcció General d'Arxius els hi valora. No se m'acudiria a l'arxiver actual, Marc Torras, dir-li que em passés els apunts o les fitxes que hagués fet sobre el carrer de Sant Martí o de Sobrerroca, trobats en els documents del *Llibre I dels privilegis de Manresa*, sobre el qual ell aporta un interessant article que tracta de temes com la vegueria de Manresa i els conflictes de delimitació, el deute públic, les rebaixes d'impostos, el govern de la ciutat, el sou dels consellers, la seva elecció... Uns documents que, en part, es troben també al *Llibre verd*, posterior al llibre estudiat, però n'hi ha 32 que no hi són, dels quals en recomanaria la seva total transcripció, comentaris i edició que complementaria perfectament l'interessant estudi de Jeffrey Fynn-Paul sobre la burgesia manresana de l'edat mitjana.

Els materials continguts a l'Arxiu Comarcal han servit també per a la realització d'altres articles d'aquesta miscel·lània, com el de Jaume Serra i Carné, "Pere Secases Iscla, un pioner del socialisme a Manresa", una interessant aproximació al moviment obrer i a aquesta persona que va ser regidor de l'Ajuntament i un ferm aliat de l'alcalde republicà Maurici Fius i Palà.

Un altre treball de la miscel·lània és el de Joan Vila-Masana Portabella, "Inici i desenvolupament de la fotografia del segle XIX", en el que fa una molt notable aportació sobre l'art fotogràfic a la ciutat des del anys quaranta d'aquella centúria. Un article molt original i novador pel tema.

4/ El Museu de Manresa

Francesc Vilà Noguera, director del Museu Comarcal, fa referència al paper del Dr. Gasol en la direcció del Museu de Manresa, una direcció *de facto*, ja que de dret era una subdirecció, en correspondre la direcció a qui tenia la del Museu Arqueològic Provincial de Barcelona, que no feien res (fos Martín Almagro o Eduard Ripoll).

Al mossèn li feia molta il·lusió poder-se fer càrrec del Museu de Manresa, per l'interès que tenia per l'art i per les peces que hi havia, i també per les que estaven escampades per les golfes i el claustre que no s'exposaven. En particular restes d'antics retaules i escultures barroques malmeses per la guerra, així com molt altre material que no estava classificat. Mort Valentí Santamaria, l'any 1968, el museu restà tancat vuit anys llargs, perquè a l'alcalde Soldevila no li va plaure nomenar Josep Maria Gasol per substituir-lo. El pretext va ser que, sota la direcció d'Eduard Ripoll, es feia un inventari, el qual mai s'arribà a realitzar, però sí que s'emportaren algunes col·leccions a Barcelona, sense saber mai què en realitat s'havien emportat i si mai ho van retornar. Gràcies a l'alcalde Roqueta el mossèn va ser

nomenat responsable del museu, i l'eficient tinent d'alcalde de cultura Pere Sala Montaña s'ocupà dels tràmits de la remodelació. Es van fer obres urgents i aquest es reinaugurava per les festes de la Llum de l'any 1977.

L'actual director del museu, convertit en comarcal, Francesc Vilà Noguera, ens assabenta en el seu treball "El catàleg del Museu de Manresa de l'any 1919" que des d'aquest any, en què Joaquim Sarret i Arbós n'havia fet un inventari, no se n'havia fet cap més, fins al que de forma ràpida i esquemàtica va fer Mossèn Gasol i col·laboradors, basat en fotografies de les peces i uns comentaris addicionals. Recordo les noves fitxes d'inventari i l'enorme treball (de matins, tardes i alguns vespres) que va fer el mossèn per tenir a punt les noves instal·lacions. De l'inventari d'Eduard Ripoll no se'n sabia res i Valentí Santamaria tampoc havia continuat la tasca catalogadora de Sarret. Des del primer moment mossèn Gasol va tenir clar el que era important de mostrar i el que era secundari, i així va donar una gran rellevància a algunes peces de quan no hi havia història escrita, a la ceràmica medieval manresana i a l'art barroc manresà, del qual el mossèn havia publicat un important treball sobre els Sunyer, i més articles que feien referència als Grau, Generes, Padró i altres components d'aquest grup d'escultors. A les golfes del museu havien quedat abandonades al llarg d'uns decennis teles pictòriques del barroc enrotllades i mig enganxades, entre moltes altres peces, que necessitaren una urgent reparació. Peces que el mossèn amb molta

paciència i alguns ajuts va recuperar amb notable èxit. Si el museu es converteix en museu del barroc català, Josep Maria Gasol hi posà la primera pedra.

L'article d'Antoni Daura ens apropa a les tasques que alguns col·laboradors efectuaren per poder classificar i mostrar peces prehistòriques abandonades, no classificades ni inventariades, entre els quals ell s'hi comptava quan començà a treballar desinteressadament de la mà de Miquel Cura i Morera.

En la tasca del museu el mossèn hi posà inicialment molt entusiasme, treballant-hi moltes hores, amb la sort per als manresans que el nou responsable del museu tenia un sentit especial pel gust artístic, per la disposició de les peces, tasca que sens dubte estava relacionada amb els seus estudis litúrgics i d'art. El mossèn tenia una especial dotació per al dibuix i per prefigurar el lloc on havien d'anar els diferents elements a exposar.

5/ Mossèn Gasol i la comarca

Josep Maria Gasol no només tenia interès per la ciutat, sinó també per tot el Bages i comarques veïnes. Li agradava fer rutes i excursionar per veure elements del patrimoni material, especialment religiosos i històrics. Havia fet trajectes a peu, en cotxe de línia, en tren i de copilot del cotxe d'altres, de vegades per feina, de vegades per simple plaer. Mai es va treure el carnet de conduir, i per tant, o anava en transport públic, o es buscava xofer.

Solia anar regularment a les assemblees comarcals d'estudiosos que va iniciar en la seva organització el geògraf Josep Iglésies. El vaig acompanyar algunes vegades i sempre tenia al cap de constituir, al redós del nou arxiu, el Centre d'Estudis del Bages per fomentar la recerca sobre la història, l'art i altres ciències amb referència a la comarca. No explicaré la història de la formació de l'entitat, ell mateix ho va fer en un treball de commemoració del seu 25 aniversari. Va tenir l'ajut de l'alcalde Roqueta per tirar endavant el projectat Centre, i uns anys més tard Manresa seria el lloc de trobada d'una de les assemblees, la XXVI l'any 1981, veritable congrés d'estudiosos locals i comarcals de tot Catalunya. El surienc Josep Reguant té un record de les reunions mensuals que es feien a l'arxiu, amb una ponència cada mes i uns interessants debats al final. Tothom qui hi anava aprengué moltes coses de la nostra cultura i allà s'hi podien trobar els de Manresa, Sallent, Artés, Súria, Sant Vicenç de Castellet, Castellgalí i altres poblacions de la comarca.

A la miscel·lània hi ha alguns articles de temes comarcals, com el mateix de Josep Reguant, "Ramon Biadiu, un cineasta surienc". L'autor en presenta un resum biogràfic i una extensa filmografia, amb documentals referits a Manresa i Súria que no sé si s'han pogut visualitzar recentment, però seria interessant que es pogués fer.

Rosa Serra Rotés, la historiadora de les colònies del Llobregat des del seu mirador de Puig-reig, aporta un interessant treball, "Sallent

1933: la revolta minera i la manca d'habitatge", en el qual, a més de donar uns quantes dades de la mineria de la comarca, fa referència als greus episodis del 8 de gener de 1933, amb un civil mort i diversos ferits, que complementa amb la reproducció d'uns interessants articles de la periodista Irene Polo.

Andreu Galera Pedrosa aporta a la miscel·lània un article sobre els treballs de l'organista Josep Bordons a l'orgue de l'església de Sant Vicenç del castell de Cardona en el segle XVI, quan era abat de la canònica Francesc Farran, emparentat amb les famílies que tenien el control econòmic i polític de la població.

Salvador Redó Martí presenta dos treballs en un, el primer referent a tradicions populars del santuari de Montserrat i de Monistrol, en tractar des d'un punt de vista antropològic els ex-vots i les ofrenes a la Verge bruna. El segon tracta del vot de poble a Sant Sebastià i del ball del Bo-Bo.

Finalment, en els articles d'abast comarcal hi ha el de Llorenç Ferrer, ben acadèmic, que comença amb un record del mossèn quan li anava subministrant els lligalls del seus primers treballs d'història agrària, per passar a estudiar l'elaboració d'aiguardent com a complement de la viticultura del Bages en els segles XVIII i XIX. L'article s'allarga fins el segle XX, amb unes referències a les fàbriques d'alcohol que van funcionar a Sant Fruitós i Manresa.

6/ El ciutadà Josep Maria Gasol

Mossèn Gasol estimava la ciutat, la seva identitat personal estava completament lligada a molts monuments com la Seu o la Cova de Sant Ignasi, però encara més a la seva història i tradicions, religioses, cíviques i populars, encara que alguna d'elles no fos totalment del seu grat o s'hi sentís poc identificat.

Un article que té molta relació amb el manresanisme del sacerdot és "Josep Maria Gasol i la Festa de la Llum de Manresa", d'Antònia Maria Gorgas, en el que mostra la participació del mossèn en les festes de la Llum de diferents anys i en els Jocs Florals que cada cinc anys es celebraven. Per a ell, tal com remarcava en el pregó que va fer l'any 1976: "La Festa de la Llum és de tots els manresans. Petis i grans, rics i pobres, clergues i laics, autoritats i poble, l'han celebrada i continuen celebrant-la". Per això m'ha semblat molt avinent la bona interpretació inicial a l'orgue de la Marxa de la Llum, efectuada per l'organista i professor d'economia Jordi Franch, que tancarà també l'acte amb una altra peça musical.

Aquest manresanisme està plenament demostrat en el darrer treball de la miscel·lània, que recull la bibliografia del mossèn fins l'any 2014, a partir d'una recopilació anterior que va fer l'arxiver Marc Torras, i que encara no hi és tota, fet que ja s'hi remarca.

De llibres i opuscles realitzats totalment pel mossèn n'he comptat 73 i articles en obres col·lectives o parts de llibre 111, a més dels treballs de col·laboració en obres generals, pròlegs, nadales (entre elles una

col·lecció dedicada als manresans de la Galeria de Manresans Il·lustres), programes, textos en edicions de goigs, innumerables articles en revistes i diaris, catàlegs d'exposicions i un llarg etcètera. I no diguem de la quantitat incalculable de conferències que sobre Manresa va arribar a pronunciar, en escoles, centres parroquials, associacions religioses, culturals i cíviques. Recordem que va participar en les activitats del Centre Excursionista de la Comarca de Bages, de l'Orfeó Manresà, dels Amics de la Seu i no diguem del Centre d'Estudis del Bages.

La seva personalitat i el seu saber anaven acompanyats d'un cert esperit crític quan les coses que es feien no eren dels seu grat. No malparlava d'altres ciutadans, però podia deixar anar algun qualificatiu sobre una persona que feia diana. Li agradava dir el que pensava, i ja se sap que qui diu veritats, es crea enemistats. No li agradaven els pocavergonyes, ni aquells pretensiosos que, per no saber, ni tan sols sabien el que no sabien. S'avenia amb persones estudioses, però també amb gent senzilla i de pocs estudis. Naturalment que podia tenir algun defecte. Tots en tenim i més d'un, i com deia Sèneca: "Tenim davant els ulls els defectes d'altri, els nostres a l'esquena". Que gairebé és el mateix que escrivia l'evangelista Lluc quan avisava del que veu la palla a l'ull del germà i no veu la biga en el seu. Com també es diu a la nostra terra que cap geperut es veu el gep. Per altra banda, l'edat i els canvis generacionals també podien fer variar alguns trets del caràcter. El

mossèn dels vint anys no era exactament el mateix que el de quaranta, seixanta o vuitanta anys. "Omnia mutantur nos et mutantur in illis", deien el antics. Les coses canvien i nosaltres també canviem.

El mossèn Gasol, l'arxiver, l'historiador, etcètera, no era ric, no ho va ser mai, els seus capricis eren els llibres, els viatges i l'estada de prop d'un mes en un hotel a Puigcerdà. No cobrava un sou per director de l'arxiu i un altre pel del museu i en temps de l'alcalde Cornet el seu sou a l'Ajuntament, que va millorar, era equiparable al d'un tècnic de grau mitjà, perquè no li van reconèixer els estudis superiors de l'Església. I gairebé tot el que tenia ho ha deixat a la ciutat. El seu nebot i marmessor Francesc ho explica, i els ho vull rellegir:

"Conscient que estava arribant als darrers anys de la seva vida, va voler cedir a la ciutat els seus llibres (molts d'ells autèntiques rareses que no trobaríem enlloc) i també els seus quadres, obres originals de coneguts pintors i dibuixants manresans. Gràcies a això, i després de diverses gestions per part de la família per tal de respectar i dur a terme el desig del ja difunt mossèn Gasol, el seu patrimoni personal ha arribat a bon port, tot repartint-se entre el Museu Comarcal, l'Arxiu Històric i la seva biblioteca, el Museu de la Seu i l'Arxiu Capitular de la Seu. Aquesta ha estat la seva darrera voluntat: enriquir una mica més el patrimoni de Manresa, la ciutat que tant estimava."

Espero que aquest no sigui el darrer homenatge de la ciutat a qui la va servir amb lleialtat i estima. Potser el Museu Comarcal hauria de portar el seu nom, potser algun carrer nou o vell rebatejat, potser, potser... Els ciutadans de Manresa teniu la paraula. El mossèn Gasol, el doctor Gasol, el canonge de la Seu, el professor... ha entrat ja de ple a la història de Manresa. Continuem recordant-lo i honorant-lo.

He dit, gràcies per escoltar-me.

Josep Oliveras Samitier